

Research Paper

Position of Rural Production Cooperatives in Capacity Building of Social Capital of local communities in Hamadan County

Karvan Shanazi¹, *Heshmatolah Sadi², Reza Movahedi²

1. PhD student of Agricultural Development, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
 2. Associate professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Citation: Shanazi, K., Sadi, H., & Movahedi, R. (2020). [Position of Rural Production Cooperatives in Capacity Building of Social Capital of local communities in Hamadan County (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 11(1), 140-157, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.293247.1425>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.293247.1425>

Received: 01 Dec. 2019
 Accepted: 12 Mar. 2020

ABSTRACT

The purpose of the present research is to investigate the position of rural production cooperatives in the formation and of social capital. This study is descriptive-analytical survey-based study. Data were collected using library studies and field method using a questionnaire. The statistical population of the study consisted of 1655 members of rural production cooperatives in *Hamadan*, Iran, out of whom 180 were selected using Cochran formula by proportional random sampling method. Content validity of the questionnaire was assessed by subject matter experts. The construct validity and reliability of the construct were confirmed by calculating the composite reliability and Cronbach's alpha coefficient. The results showed that the level of capacity building of bonding and linking social capital was medium and low, respectively. Pearson correlation results confirmed the significant relationship of age, membership experience in the cooperative, agricultural experience and number of training courses with the variables of capacity building of linking and bonding social capital. In this regard, there was no significant difference between men and women in terms of capacity building of bonding social capital but capacity building of linking social capital of men was significantly higher than women. The results obtained in relation to the values of the fit indices showed that both the models of measuring capacity building of bonding and linking social capital had good fitting indices. The results of confirmatory factor analysis indicated that the bonding interaction ($\lambda = 0.83$) was the strongest indicator of the capacity building of bonding social capital and formal relationship network ($\lambda = 0.84$) was the strongest indicator of the capacity building of linking social capital.

Key words:

Capacity building,
 Bonding social capital, Linking Social capital,
 Rural cooperatives,
 Hamedan County

Copyright © 2020, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

Today, social capital is seen as one of the components of nations' wealth and sus-

tainable development, one of the means of community capacity building and reducing social problems. The dimensions of social capital do not exist equally for individuals and communities. Bonding social capital is the relationship between similar members of a community. In order to achieve proper social capital, the necessary structures and

tainable development, one of the means of community capacity building and reducing social problems. The dimensions of social capital do not exist equally for individuals and communities. Bonding social capital is the relationship between similar members of a community. In order to achieve proper social capital, the necessary structures and

* Corresponding Author:

Heshmatolah sadi, PhD

Address: Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Tel: +98 (912) 2107863

E-mail: hsaadi48@yahoo.com

capacities must first be formed in society. Membership in productive (cooperative) organizations, networks and civic organizations is one of the strategies for strengthening social capital. Numerous social elements (trusts, partnerships, networks, etc.) in cooperatives are summarized in a variable called social capital that is capacity-building by the effort and willingness of individuals to reinforce or create them within and outside the cooperative defined. Strengthening social capacity enhances individuals' ability to identify problems, target and communicate and provide opportunities for their participation. In this regard, the present study measures the level (capacity) of social capital (bonding and linking) members of *Hamadan* rural production cooperatives, assuming social capital by establishing coordination and communication among other types of capital in the form of a network of relationships based on mutual trust and in-group and communication partnerships. Cohesion and solidarity provide the basis for achieving rural development.

2. Methodology

This is a descriptive-analytical study. It is applied in terms of purpose and is a survey-based in terms of data collection, which was done using a questionnaire and correlation. The statistical population of the study consisted of *Hamadan* rural production cooperatives (six cooperatives) with a total of 1655 members. According to the number of members of each cooperative, the sample size was determined to be 180 using Cochran's formula. It is a cooperation among members as well as with power groups, which includes measuring interaction and building better relationships because of increased trust. Descriptive statistics (frequency distribution, percent, mean and standard deviation) and analytical statistics (Pearson correlation coefficient, independent t-test, and confirmatory factor analysis) were used for data analysis on SPSS₂₅ and LISREL_{8.8}.

3. Results

The results showed that the level of capacity building of bonding and linking social capital members was reported to be medium and low, respectively. The results confirm the significant relationship of age, membership experience in the cooperative, agricultural experience and number of training courses with the variables of capacity building of linking and bonding social capital. However, there was no significant difference between men and women in terms of capacity building of bonding social capital, but capacity building of linking social capital of men was significantly higher than women. The results of confirmatory factor analysis indicated that the bonding

interaction ($\lambda = 0.83$) was the strongest indicator for the capacity building of bonding social capital and formal relationship network ($\lambda = 0.84$) was the strongest indicator for the capacity building of linking social capital.

4. Discussion

Rural production cooperatives, along with their economic functions, can affect the social capacities of society (social capital) in two dimensions: bonding and linking. Cooperatives have been influential in all elements of social capital in both bonding and linking dimensions, indicating the high capacity of cooperatives to carry out in-group collaborative development activities. In the dimension of linking and interaction with institutions and groups of power, the cooperatives have failed to build mutual trust and the exchange of constructive information between its members and individuals or independent groups, and linking conflict still exists. This has limited the level of capacity building of linking social capital in relation to capacity building of bonding social capital. Women have also failed to form formal partnerships outside the cooperative system and institutions of power for various reasons. The results of confirmatory factor analysis indicated that the bonding interaction ($\lambda = 0.83$) was the strongest indicator of the capacity building of bonding social capital and formal relationship network ($\lambda = 0.84$) was the strongest indicator of the capacity building of linking social capital.

5. Conclusion

Given the importance and necessity of women's role in rural development and the advancement of cooperative goals, barriers to this capacity building should be recognized and eliminated. Bonding interaction is the strongest indicator of enhancing bonding social capital capacity. According to Putnam (1993), "the more people interact, the more they learn about each other and find more motivation for trust".

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

جایگاه تعاونی‌های تولید روستایی در ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی جوامع محلی شهرستان همدان

کاروان شانازی^۱، *حشمت الله سعدی^۲، رضا موحدی^۲

۱- دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۲- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۱۰ آذر ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۲۲ اسفند ۱۳۹۸

هدف پژوهش حاضر بررسی جایگاه تعاونی‌های تولید روستایی در شکل‌گیری و ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی است. این تحقیق از نوع مطالعات توصیفی-تحلیلی بوده که به روش پیمایش انجام شده است. داده‌های موردنیاز با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و روش میدانی با ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۶۵۵ نفر از اعضای تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان همدان بوده که ۱۸۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی با انتساب متناسب انتخاب شدند. روایی محتوایی سوالات ابزار تحقیق توسط متخصصان موضوعی انجام گرفت. محاسبه روایی سازه و پایایی آن نیز با محاسبه پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ تأیید گردید. یافته‌ها نشان داد که سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی اعضا به ترتیب در سطح متوسط و ضعیف به دست آمد. نتایج همبستگی پیرسون رابطه معنی‌دار بین متغیرهای سن، سابقه عضویت در تعاونی، سابقه کشاورزی و تعداد دوره‌های آموزشی با متغیرهای ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی را تأیید می‌کند، در همین رابطه بین زنان و مردان تفاوت معنی‌دار از لحاظ ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی وجود نداشت اما ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی مردان نسبت به زنان قابل توجه بود. نتایج کسب‌شده در رابطه با مقادیر شاخص‌های برآزش به‌دست‌آمده نشان داد که هر دو مدل اندازه‌گیری ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی از برآزش مناسبی برخوردار بودند. همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد تعامل درون‌گروهی ($\lambda=0/83$) قوی‌ترین شاخص برای سازه ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و شبکه روابط رسمی ($\lambda=0/84$) قوی‌ترین شاخص برای سازه ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی است.

کلیدواژه‌ها:

ظرفیت‌سازی، سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، سرمایه اجتماعی ارتباطی، تعاونی‌های روستایی، شهرستان همدان

مقدمه

سرمایه اجتماعی می‌تواند به‌عنوان یک دارایی حاصل از سطوح فردی (ارتباط فرد با افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها) و جمعی (رابطه میان گروه‌های مختلف، سازمان‌ها و جوامع) باشد (Aldrich, 2012). درواقع سرمایه اجتماعی بر روابط بین انسان‌ها با یکدیگر و با نهادها و ایجاد مشارکت بین آن‌ها تأکید می‌کند و به‌عنوان خمیرمایه توسعه محلی مطرح می‌شود و موجب رسیدن به اهداف فردی و گروهی خواهد شد.

ابعاد سرمایه اجتماعی به‌طور مساوی در میان افراد و جوامع وجود ندارند. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی ارتباط میان اعضای مشابه یک گروه یا جامعه است. سرمایه اجتماعی بین‌گروهی ارتباط میان اعضای غیرمشابه و سرمایه ارتباطی رابطه با دیگر

اعضا، نهادها یا شبکه‌هایی که اقتدار و قدرت بیشتری دارند (Hawkins & Maurer, 2010; Pfefferbaum et al., 2017; Magis, 2010). ننادوویچ و اپستین^۱ (۲۰۱۶) به ماهیت چندبعدی سرمایه اجتماعی و ارتباط پیچیده بین انواع آن پی برده‌اند. سرمایه اجتماعی درون و بین‌گروهی به ارتباطات افقی مربوط می‌شوند، درحالی‌که سرمایه اجتماعی ارتباطی ناشی از روابط عمودی است (Aldrich, 2012). سرمایه اجتماعی ارتباطی به روابط بین گروه‌ها و شبکه‌ها با دیگر گروه‌ها و شبکه‌ها که دارای تأثیر، قدرت، اقتدار یا کنترل هستند اشاره دارد (Nenadovic & Epstein, 2016; Pfefferbaum et al. 2017; Aldrich, 2012). در همین راستا نتایج سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌تواند در ارتباطات قوی درونی، هویت‌های تقویت‌شده و تشدید روابط جستجو کرد که

1. Nenadovic & Epstein

* نویسنده مسئول:

دکتر حشمت الله سعدی

نشانی: همدان، دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی

تلفن: ۰۷۸۶۳۲۱۰ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: hsaadi48@yahoo.com

شکل‌گیری مشارکت آنان فراهم می‌گردد و انسجام اجتماعی، کاهش درگیری و تعارضات و افزایش اعتماد را به همراه دارد (Haydarisareban & majnoni, 2016). زال^۷ (۲۰۱۶) ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی را هرگونه تلاش افراد در قالب اقدام یا به صورت ذهنی برای ایجاد یا تقویت ابعاد سرمایه اجتماعی به منظور بهبود روابط و تعامل تعریف کرده است. ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی می‌تواند خودانگیز یا حاصل محرک‌های بیرونی باشد، به صورت فردی اتفاق بیفتد یا در یک مجموعه بزرگ‌تر (دو نفر، یک گروه، یک شبکه)، می‌تواند بدون منابع خارجی اتفاق بیفتد و یا با منابع خارجی (Mauerhofer, 2013).

مروری بر ادبیات موضوع

تعاونی‌ها از جمله نهادهایی هستند که می‌توانند در شکل‌گیری ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی تأثیرگذار باشند. تعاونی‌های تولید به‌عنوان منبع بالقوه‌ای برای تولید سرمایه اجتماعی مطرح هستند (Bagheri et al., 2018). عضویت در سازمان‌های تولیدی (تعاونی)، شبکه‌ها و سازمان‌های مدنی از جمله راهکارهای تقویت سرمایه اجتماعی است (Micheels & Nolan, 2016). چیچا و همکاران^۸ (۲۰۱۱) مشاهده کردند که شکل درون‌گروهی سرمایه اجتماعی از جمله عضویت در انجمن‌ها و اعتماد بین شخصی بر مشارکت در اقدامات جمعی مؤثر بوده و ظرفیت‌های مشارکتی آن‌ها را افزایش داده است. میزان سرمایه اجتماعی اعضای تعاونی نقش مثبت و تأثیرپذیری بر تصمیم‌گیری بهتر آنان و اعمال مدیریت به نحو مطلوب و افزایش مشارکت‌های تولیدی داشته است (Ahmadian & Moeini, 2015). عناصر اجتماعی متعدد در تعاونی‌ها در متغیری به نام سرمایه اجتماعی خلاصه می‌شوند که شامل ویژگی‌هایی از یک واحد اجتماعی چون اعتماد، هنجارها، مشارکت و شبکه‌ها هستند و می‌توانند کارایی جامعه را از طریق تسهیل کنش‌های تعاونی بهبود بخشند (Bagheri et al., 2018). سرمایه اجتماعی عنصری مطلوب برای همکاری‌های درون‌گروهی است و هر چه بالاتر باشد دستیابی گروه به اهداف با هزینه کمتری انجام می‌گیرد. اگر در گروهی به سبب نبود ویژگی‌هایی مانند اعتماد و هنجارهای مشوق مشارکت سرمایه اجتماعی به قدر کافی فراهم نباشد هزینه‌های همکاری افزایش می‌یابند؛ در مقابل وجود سرمایه اجتماعی کافی و مناسب سبب برقراری انسجام اجتماعی و اعتماد متقابل شده و عملکرد گروه بهبود می‌یابد (Mohammadian Mansoor et al., 2018).

از آنجاکه تعاونی‌های تولید توانسته است به‌عنوان یک تشکل محلی میزان همکاری جمعی را در بین اعضا تحت پوشش تسهیل کند، اما نبود و ضعف مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هنوز در این نهادها به قوت خود باقی است و مطالعات پیشین این مسئله را در

به اعتماد و عمل متقابل در شبکه‌های مترکبم و مشابه مربوط می‌شوند. به اعتقاد کمپبل و همکاران^۲ (۲۰۱۰) سرمایه اجتماعی درون‌گروهی نشانه‌ای برای وجود اعتماد اجتماعی است. از طرف دیگر سرمایه اجتماعی بین‌گروهی و ارتباطی دسترسی به منابع خارجی (مالی، فنی، ظرفیت‌سازی و غیره) را قادر می‌سازد (Ruben & Heras, 2012). اعضای جامعه اغلب سرمایه اجتماعی مابین خود را برای به دست آوردن منافع جدید استفاده می‌کنند که به‌نوبه خود منجر به تولید مزایای جمعی به کل جامعه می‌شود (Kim et al., 2017). باین حال سرمایه اجتماعی بین‌گروهی و ارتباطی نقش مهم‌تری در برطرف کردن آسیب‌پذیری‌ها و انعطاف‌پذیری سیستم بازی می‌کنند که به‌ندرت در ادبیات مربوطه به آن پرداخته شده است. در همین رابطه هایرول آزیل و همکاران^۳ (۲۰۱۳) دریافتند که جوامع ماهیگیری توانایی سازگاری با تغییرات اقلیمی را به دلیل شبکه‌ها و روابط محدود با گروه‌های قدرت ندارند (عدم سرمایه اجتماعی ارتباطی). ولکوک و نارایان^۴ (۲۰۰۰) معتقدند که سرمایه اجتماعی ارتباطی در دسترسی افراد به منابع سازمانی رسمی جهت توسعه اجتماعی و اقتصادی مؤثر است.

برای دستیابی به سرمایه اجتماعی مناسب نخست باید ساختارها و ظرفیت‌های لازم در جامعه شکل بگیرد تا ظرفیت‌سازی را تقویت کند قابلیت‌هایی که در داخل جوامع و شبکه‌های بین افراد، اجتماع و نهادهای مدنی که ظرفیت فردی و اجتماعی برای تعریف ارزش‌ها و اولویت‌های خود و توانایی عمل در این زمینه‌ها را تقویت می‌کنند ظرفیت‌سازی است (Healy & Hampshire, 2001). از نظر جانسون و همکاران^۵ (۲۰۰۴) ظرفیت‌سازی اجتماعی هر نوع فعالیتی است که باعث ارتقای توانایی به‌منظور برقراری ارتباط و نتایج عملکرد شود. ظرفیت‌سازی به ابزاری بازمی‌گردد که اجتماع و یا افراد از طریق آن می‌توانند به تحکیم موقعیت خود بپردازند. لذا ظرفیت‌سازی تأکید بر تقویت توانایی‌های موجود است و برخوردار از دارایی‌ها و تقویت و تحرک بخشی به دارایی‌های موجود (مادی و معنوی) در جامعه است (Taleshi et al., 2015).

گفتنی است در ظرفیت‌سازی اجتماعی سه نوع ظرفیت‌سازی در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی مدنظر است. در سطح فردی به افراد اجازه ایجاد و افزایش دانش و مهارت‌های موجود داده می‌شود. آدام و ارکوهارت^۶ (۲۰۰۷) ظرفیت‌سازی را تلاش برای افزایش یک مهارت یا دانش مشخص دانسته‌اند. با تقویت ظرفیت‌سازی اجتماعی توانایی افراد در شناسایی مشکلات، هدف‌گذاری و برقراری ارتباط ارتقا می‌یابد و زمینه

2. Campbell
3. Azril
4. Woolcock & Narayan
5. Johnson
6. Adam & Urquhart

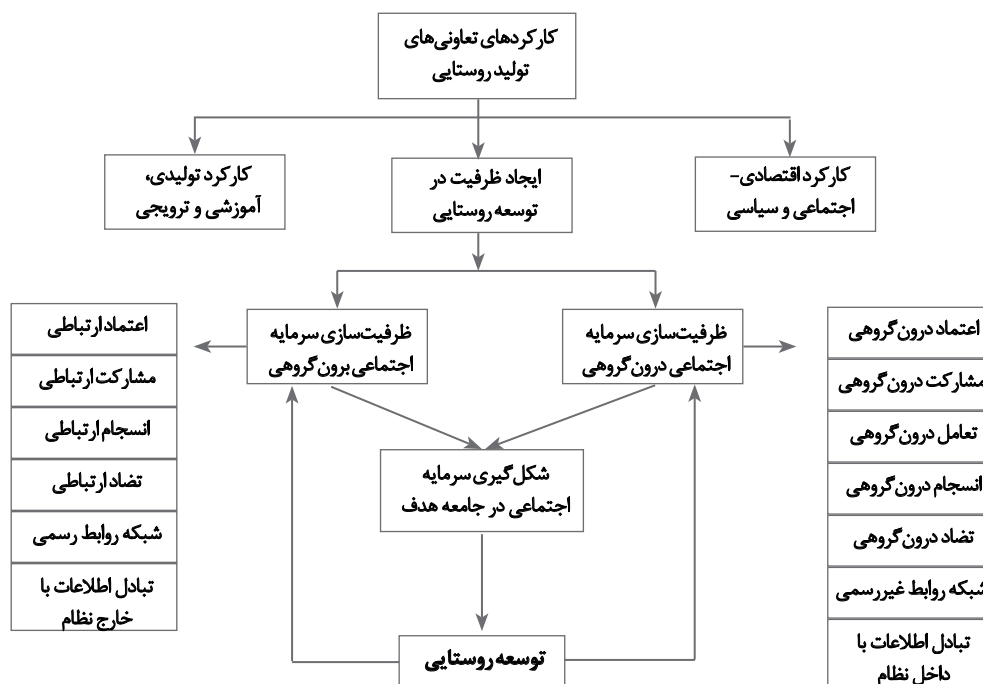
7. Zal
8. Jicha

تعاونی‌ها، پتانسیل‌های موجود در جوامع را افزایش می‌دهد و در نهایت عملکرد اقتصادی-اجتماعی و محیطی و غیره را بهبود می‌بخشد در حقیقت سرمایه اجتماعی از طریق ایجاد هماهنگی و ارتباط میان انواع دیگر سرمایه‌ها در قالب شبکه‌ای از روابط مبتنی بر اعتماد متقابل و مشارکت درون گروهی و ارتباطی، انسجام و همبستگی زمینه را جهت دستیابی به توسعه روستایی فراهم می‌آورد.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی-تحلیلی است که به لحاظ هدف، کاربردی بوده و از نظر گردآوری داده‌ها پیمایشی محسوب می‌شود که به صورت میدانی و به روش همبستگی انجام گرفته است. تعاون روستایی استان همدان در سطح ۹ شهرستان تحت پوشش دارای ۷۴ شرکت تعاونی تولید، فعال بوده که مشغول خدمات‌رسانی به روستائیان و کشاورزان هستند. جامعه آماری پژوهش شامل تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان همدان (۶ تعاونی) بوده که جمعاً دارای ۱۶۵۵ عضو بودند (جدول شماره ۱). نقشه توزیع مکانی این تعاونی‌ها در شهرستان همدان در تصویر شماره ۲ ارائه شده است.

تعاونی‌های تولید شهرستان همدان به‌عنوان یکی از شهرستان‌های دارای ظرفیت در بخش تولید و کشاورزی نیز تأیید می‌کند؛ لذا یکی از مباحثی که باوجود اهمیت بسیار اساسی در روند توسعه تعاونی‌های تولید روستایی و دستیابی به توسعه روستایی کمتر مورد توجه واقع شده است، مباحث مربوط به ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی است. لذا پژوهش حاضر نخست به سنجش سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی (درون گروهی و ارتباطی) اعضا پرداخته، سپس تفاوت بین اعضا از نظر ابعاد ظرفیت‌سازی، ارتباط بین متغیرهای فردی و شغلی اعضا با ظرفیت‌سازی ابعاد سرمایه اجتماعی و در نهایت برآزش مدل اندازه‌گیری سازه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی را در قالب تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار داده است. با توجه به مطالعات صورت گرفته در زمینه سرمایه اجتماعی و تعاونی‌ها از جمله مطالعات (Kim et al., 2017; Nenadovic & Epstein, 2016; Aldrich, 2012; Zal, 2016; Bagheri et al., 2018; Mauerhofer, 2013; Woolcock & Narayan, 2000; Amobeigy & Hayati, 2014; Ahmadi Firoozjahi et al., 2007; Ali Beigi & Jafarinia, 2015) عناصر تشکیل دهنده ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی تعاونی‌ها در دو بعد درون گروهی و ارتباطی در قالب مدل نظری تحقیق تدوین گردید (تصویر شماره ۱). ظرفیت‌های ایجاد سرمایه اجتماعی در

تصویر ۱. مدل مفهومی پژوهش. منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

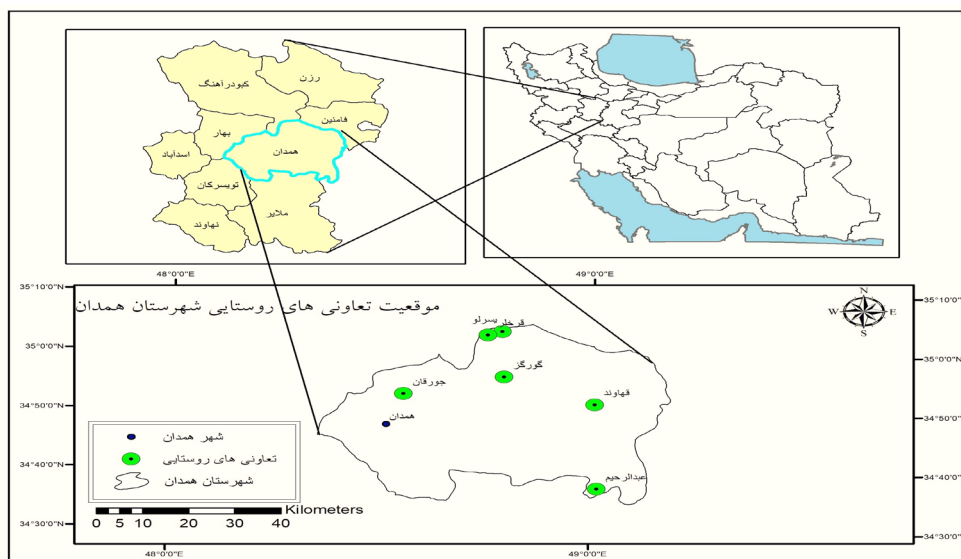

جدول ۱. فهرست تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان همدان.

ردیف	تعاونی تولید روستایی	تعداد اعضا	تعداد نمونه	روستای تحت پوشش	سال تأسیس	محصولات تولیدی و فعالیت‌ها
۱	کشت نوین یسر لو	۱۸۱	۲۰	۱	۱۳۸۷	گندم، جو، ذرت، چغندر قند، حبوبات، یونجه
۲	کوزره	۳۸۰	۴۱	۵	۱۳۷۷	تولید، فرآوری و بوجاری بذر گندم
۳	موفق قرخلر	۲۶۴	۲۹	۴	۱۳۸۶	توزیع نهاده‌های کشاورزی (کود، بذر و سم) برگزار آموزشی
۴	قهاوند	۳۰۰	۳۲	۳	۱۳۸۸	همکاری و هماهنگی با واحدهای تخصصی جهاد کشاورزی
۵	جورقان	۲۲۰	۲۴	۵	۱۳۸۷	خریدوفروش توافقی و تضمینی محصولات کشاورزی
۶	زرین عبدالرحیم	۳۱۰	۳۴	۴	۱۳۸۲	و ...

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: Rural Cooperative Organization of Hamedan province. (2019)

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه و تعاونی‌های تولید روستایی آن. منبع: ترسیم نگارندگان، ۱۳۹۸

با سرمایه اجتماعی، ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی تنظیم شد. متغیر سرمایه اجتماعی و ظرفیت‌سازی ابعاد آن در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفت (جدول شماره ۲) که بر اساس دیدگاه‌های نظری طراحی و تدوین گردید (Mauerhofer, 2013; Zal, 2016; Putnam, 1993; Aldrich, 2012; Brown et al., 2001). مقیاس مورد نظر برای اندازه‌گیری مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی و درون گروهی: هر گونه تلاش صورت گرفته (شفاهی و عملی) توسط اعضا برای ایجاد و یا

برای تعیین حجم نمونه با استفاده از پیش‌آزمون و پیش‌برآورد واریانس متغیر ظرفیت‌سازی اعتماد درون گروهی (۰/۷۲۵)، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران^۹، ۱۸۰ نفر تعیین گردید. سطح اطمینان ۹۵ درصد ($t=1/96$) و دقت مورد نظر ($d=0/1$) در نظر گرفته شد. متناسب با تعداد اعضای هر تعاونی تعدادی از اعضا به صورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه در دو بخش مشخصات فردی - شغلی و پرسش‌های اصلی مرتبط

$$9. \frac{Nt^2s^2}{Nd^2+t^2s^2}$$

A: Low: $< \text{Mean} - \frac{1}{2} \text{SD}$

B: Medium: $\text{Mean} - \frac{1}{2} \text{SD} < B < \text{Mean} + \frac{1}{2} \text{SD}$

C: High: $> \text{Mean} + \frac{1}{2} \text{SD}$

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان

یافته‌های توصیفی حاصل از پژوهش نشان داد که ۸۶/۱۲ درصد پاسخگویان مرد و ۱۳/۸۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. میانگین سن اعضای مورد مطالعه ۴۳/۴۳ سال و بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۴۱-۵۰ سال (۳۰/۷ درصد) بود. اکثریت افراد مورد مطالعه متأهل (۸۲/۲۳ درصد) و دارای تحصیلات ابتدایی (۳۲/۶ درصد) بودند. میانگین تعداد خانوار در بین اعضا ۴/۶۸ نفر بود و بیشترین فراوانی مربوط به دامنه ۳-۴ نفر با ۴۴/۶ درصد است. اکثر اعضای شغل اصلی خود را کشاورزی (۶۱/۱ درصد) عنوان کرده‌اند و مشاغل بعدی به ترتیب آزاد، کارمند و کارگری بودند. میانگین سابقه اشتغال به کشاورزی در بین اعضا ۱۹/۶۸ سال با انحراف معیار ۱۲/۵۸ است. میانگین سطوح اراضی آبی و دیم در بین پاسخ‌گویان به ترتیب ۵/۸۹ و ۱۰/۱۶ هکتار عنوان شد. بیشترین سابقه عضویت در تعاونی مربوط به بازه ۱۰-۶ سال (۳۹/۲ درصد) و میانگین ۹/۲۸ سال بود. در نهایت میانگین تعداد شرکت در دوره‌های آموزشی تعاونی در بین اعضا ۳/۳۷ بار بوده است و ۱۷ درصد اعضا در هیچ دوره آموزشی شرکت نداشته‌اند.

توصیف فراوانی مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی اعضا

توزیع درصد فراوانی پاسخ‌گویان برحسب دیدگاه آن‌ها در خصوص ابعاد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی در جدول شماره ۳ آورده شده است. همان‌طور که از نتایج پیداست بیشترین درصد فراوانی در مورد بعد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی مربوط به طبقه زیاد و در بعد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی مؤلفه‌های اعتماد ارتباطی، تضاد اجتماعی و تبادل اطلاعات با خارج از نظام در حد کم و ابعاد مشارکت اجتماعی و انسجام در حد زیاد و شبکه روابط رسمی در حد متوسط بود. همچنین میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی در جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که میانگین همه ابعاد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بالاتر از حد متوسط است اما در بین ابعاد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی مؤلفه‌های اعتماد، تضاد اجتماعی و تبادل اطلاعات با خارج از نظام پایین‌تر از حد متوسط را نشان می‌دهد.

تقویت ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، تبادل اطلاعات و...) در بین اعضای خود تعاونی و نیز با گروه‌های قدرت است؛ که شامل سنجش میزان تعامل و ایجاد روابط بهتر به دلیل افزایش اعتماد است (Zal, 2016). روایی محتوایی و صوری ابزار اندازه‌گیری (مقیاس‌های سرمایه اجتماعی و ظرفیت‌سازی ابعاد آن) توسط پانل متخصصان، شامل اساتید رشته ترویج و آموزش کشاورزی انجام گرفت. برای محاسبه پایایی ابزار تحقیق نخست ۳۰ پرسشنامه به‌عنوان پیش‌آزمون تکمیل و آزمون آلفای کرونباخ آن محاسبه شد.

به‌منظور محاسبه پایایی علاوه بر آلفای کرونباخ معیار دیگری نیز وجود دارد که برتری‌هایی را نسبت به روش سنتی محاسبه آن (آلفا کرونباخ) به همراه دارد و به آن پایایی ترکیبی ($^{\circ}CR$) گفته می‌شود. برتری پایایی ترکیبی نسبت به آلفا در این است که پایایی‌ها نه به‌صورت مطلق، بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌گردد. همچنین برای محاسبه آن، شاخص‌های با بار عاملی بیشتر اهمیت زیاده‌تری دارند (Nunnally, 1978). در نتیجه برای سنجش بهتر پایایی، هر دوی این معیارها استفاده شده‌اند. روایی همگرا معیار دیگری است که برای برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری بکار برده می‌شود. فورنل و لارکر^{۱۱} (۱۹۸۱) استفاده از متوسط واریانس استخراج شده ($^{\circ}AVE$) را به‌عنوان معیاری برای اعتبار همگرا پیشنهاد کرده‌اند مدل‌سازی معادلات ساختاری که در این پژوهش برای تحلیل ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی بهره گرفته شده است؛ رویکردی است که شامل دو مرحله، یعنی مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری است. در این مطالعه، با استفاده از مدل اندازه‌گیری به بررسی روایی (اعتبار) و پایایی (اعتماد) متغیرهای نهفته پژوهش با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی ($^{\circ}CFA$) پرداخته می‌شود، در این مرحله از مقدار t و روایی سازه برای بررسی روایی و از پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ (α) برای بررسی پایایی ابزار اندازه‌گیری استفاده می‌شود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی از نرم‌افزارهای SPSS₂₅ و LISREL_{8.8} استفاده شد.

برای سنجش سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی اعضای تعاونی‌های تولید روستایی از روش فاصله انحراف معیار از میانگین ($^{\circ}ISDM$) استفاده شد (Gangadharappa et al., 2007). در این روش داده‌های به‌دست‌آمده به سه سطح به شرح زیر تقسیم و در نهایت بر اساس فراوانی و درصد به‌دست‌آمده در هر سطح متغیر مورد نظر ارزیابی می‌شود.

10. Composite Reliability
11. Fornell & Larcker
12. Average Variance Extracted
13. Confirmatory factor analysis
14. Interval Standard Division from Mean

جدول ۲. شاخص‌ها و متغیرهای تبیین‌کننده ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی.

ابعاد	شاخص	گویه	آلفای کرونباخ
درون‌گروهی	اعتماد	نسبت به فعالیت‌های تعاونی اطمینان کامل دارم، حاضریم ضمانت دیگر اعضا را بر عهده بگیریم، سعی می‌کنم اعتماد سایر اعضا را جلب کنم.	۰/۸۲
	مشارکت	سعی می‌کنم در جلسات عمومی مشارکت فعال داشته باشم، علاقه‌مند به ارائه نظرات و پیشنهادات در جلسه‌ها هستم، در دوره‌های آموزشی برگزار شده توسط تعاونی مشارکت فعال دارم، حاضریم در انجام کارهای عام‌المنفعه در روستا شرکت داشته باشم.	۰/۷۰
درون‌گروهی	تعامل درون‌گروهی	می‌توانم از منافع خود به خاطر منافع دیگران صرف‌نظر کنم، حاضریم همکاری داوطلبانه با دیگر اعضای تعاونی در کارهای غیر مرتبط با فعالیت‌های تعاونی داشته باشم، منافع جمعی تعاونی را بر منافع فردی ترجیح خواهیم داد.	۰/۶۳
	انسجام	از همکاری اعضا تعاونی رضایت دارم و آن را تقویت می‌کنم، برای ایجاد همدلی بین اعضا تلاش می‌کنم، به نظرات دیگر اعضا احترام می‌گذارم هرچند مخالف با نظر من باشد، در اجرای پیشنهادات و برنامه‌های تعاونی پیش قدم می‌شوم.	۰/۷۷
تضاد درون‌گروهی	تضاد درون‌گروهی	تامل و درک متقابل را بر بحث‌وجدل ترجیح می‌دهم، پذیرش تفاوت‌های اعضا (از نظر اعتقادی و ارزش) برای من آسان است، برای کاهش اختلاف و نزاع در تعاونی تلاش می‌کنم.	۰/۶۸
	شبکه روابط غیررسمی	علاقه‌مند به بحث و مذاکره در مورد مسائل کشاورزی با کشاورزان هستم، درباره مشکلات محیط کاری با اعضا، صحبت و مکاتبه می‌کنم، تلاش می‌کنم در کارهای کشاورزی با افراد بیشتری ارتباط داشته باشم.	۰/۷۰
تبادل اطلاعات با داخل نظام	تبادل اطلاعات با داخل نظام	تلاش دارم داوطلبانه تجربه خود را در اختیار دیگران قرار دهم، آگاهی از کارکردهای تعاونی و مدیریت روستایی برای من اهمیت دارد، برای کسب اطلاعات از فعالیت‌های تعاونی از کتاب بروشور، روزنامه و ... استفاده می‌کنم.	۰/۷۱
	اعتماد ارتباطی	به‌عنوان عضو تعاونی سعی در اعتمادسازی با نهادهای دولتی رادارم، گروه‌های اجتماعی غیردولتی نظیر انجمن‌های خیریه صندوق قرض‌الحسنه و... قابل اطمینان هستند، تلاش می‌کنم صداقت در رفتار و گفتارم با کارکنان دولتی وجود داشته باشد.	۰/۷۳
ارتباطی	مشارکت ارتباطی	حاضریم در فعالیت ادارات دولتی نظیر اداره تعاون، جهاد کشاورزی، بانک‌ها و... مشارکت داشته باشم، دوست دارم در فعالیت گروه‌های اجتماعی غیردولتی نظیر انجمن‌های خیریه، صندوق قرض‌الحسنه و... حضور یابم، سعی دارم با مراجعه به سازمان‌های اداری خارج از روستا مشکلات را پیگیری کنم.	۰/۷۳
	انسجام ارتباطی	به نظر من پیوند مردم و نهادهای دولتی یک ضرورت است و باید تقویت شود، می‌توانم از غریبه‌ها وقتی به آن‌ها نیاز دارم کمک بگیرم.	۰/۶۹
تضاد ارتباطی	تضاد ارتباطی	اهداف تعاونی ما با نهادهای دولتی همسو و هم‌جهت است، بین تعاونی ما و نهادهای کشاورزی همدلی و یکرنگی وجود دارد، با کارکنان اداره دولتی در روستا (مرکز بهداشت، مرکز خدمات و غیره) اختلاف‌نظر ندارم.	۰/۸۰
	شبکه روابط رسمی	ملاقات با مروجان و کارشناسان کشاورزی را افزایش می‌دهم، تعامل و ارتباط با شورای اسلامی روستا را تقویت می‌کنم.	۰/۶۵
تبادل اطلاعات با خارج نظام	تبادل اطلاعات با خارج نظام	تلاش می‌کنم با دیگر تعاونی‌های موجود در شهرستان تبادل اطلاعات داشته باشم، تلاش می‌کنم با ادارات دولتی (اداره تعاون، جهاد کشاورزی و) تبادل اطلاعات داشته باشم.	۰/۷۵

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان در رابطه با مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی.

متغیر	ابعاد	خیلی کم درصد	کم درصد	تا حدودی درصد	زیاد درصد	خیلی زیاد درصد	میانگین	انحراف معیار
ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی	اعتماد درون‌گروهی	۷/۸	۱۳/۹	۳۱/۱۱	۳۶/۶۶	۱۰/۵۵	۳/۲۹	۰/۶۹۴
	مشارکت درون‌گروهی	۳/۳۳	۸/۸۸	۲۶/۱۱	۴۵/۵۵	۱۶/۱۱	۳/۶۴	۰/۵۸۶
	تعامل درون‌گروهی	۴/۴۴	۱۱/۱۱	۳۱/۱۱	۴۱/۶۶	۱۱/۶۶	۳/۴۴	۰/۵۸۹
	انسجام درون‌گروهی	۵	۱۲/۷۷	۳۱/۶۶	۳۹/۴	۱۱/۱	۳/۴	۰/۵۶۰
	تضاد درون‌گروهی	۳/۸	۱۰	۲۶/۱۶	۲۸/۸	۲۰/۵	۳/۶۳	۰/۷۰۸
	شبکه روابط غیررسمی	۵	۱۱/۱۱	۲۶/۶	۴۳/۳	۱۳/۳	۳/۳۹	۰/۷۶۵
	تبادل اطلاعات با داخل نظام	۳/۸	۱۲/۲	۳۰	۴۰/۵	۱۳/۳۶	۳/۴۶	۰/۵۸۱
	اعتماد ارتباطی	۱۰/۵	۳۳/۳	۳۰	۱۵/۵	۱۰/۵	۲/۷۸	۰/۷
	مشارکت ارتباطی	۵/۵۵	۱۸/۸	۲۹/۴	۳۳/۸	۱۲/۲۲	۳/۲۲	۰/۷۱۲
	انسجام ارتباطی	۶/۱۱	۱۳/۸	۲۷/۲	۳۵/۵	۱۷/۲	۳/۴۳	۰/۷۲۶
ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی	عدم تضاد ارتباطی	۸/۳	۳۴/۴	۲۸/۳	۱۳/۳	۱۵/۵	۲/۶۹	۰/۶۳۰
	شبکه روابط رسمی	۵/۵	۱۴/۴	۳۷/۲	۳۱/۶	۱۱/۱	۳/۳۴	۰/۶۱۰
	تبادل اطلاعات با خارج نظام	۶/۶	۳۳/۳۳	۳۲/۷	۱۹/۴	۷/۷	۲/۶۳	۰/۶۲۵

- دامنه میانگین مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی ۱-۵ هست.

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی اعضای تعاونی‌های تولید

نتایج حاصل از سنجش سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی ۳۰ درصد از اعضای

تعاونی‌های تولید روستایی در سطح عالی، ۵۲/۷ درصد در سطح متوسط و ۱۷/۲ درصد در سطح ضعیف بودند. همچنین ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی ۲۲/۲ درصد اعضا در سطح عالی، ۳۳/۹ درصد در سطح متوسط و ۴۳/۹ درصد در سطح ضعیف بوده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی و درون‌گروهی اعضای تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان همدان بر پایه امتیازهای کسب‌شده.

ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی	سطح	امتیاز	ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی		سطح	امتیاز
			درصد	فراوانی		
۳۳/۹	ضعیف	کمتر از ۹۷/۶۵	۱۷/۲	۳۱	ضعیف	کمتر از ۱۴۷/۳۳
۳۳/۹	متوسط	$97/65 < B < 112/58$	۵۲/۷	۹۵	متوسط	$147/33 < B < 191/41$
۲۲/۲	عالی	بیشتر از ۱۱۲/۵۸	۳۰	۵۴	عالی	بیشتر از ۱۹۱/۴۱
۱۰۰			۱۰۰	۱۸۰		جمع
	میانگین: ۱۰۵/۱۲			میانگین: ۱۸۰/۳۹		
	انحراف معیار: ۱۴/۹۳			انحراف معیار: ۲۲/۰۴		
	کمینه: ۶۷			کمینه: ۱۱۸		
	بیشینه: ۱۴۵			بیشینه: ۲۲۵		

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

دو گروه نیز استفاده شده است که مقادیر آن به صورت $=0/2$ کوچک، $=0/5$ متوسط و $=0/8$ بزرگ) تفسیر می‌گردد (Akbari Zarradkhaneh & Attari 2016). در ادامه نتایج حاصل از آزمون تی در جدول شماره ۵ نشان داد که در رابطه با مؤلفه‌های مشارکت درون گروهی، تضاد و شبکه روابط غیررسمی اختلاف معناداری بین میانگین مردان و زنان عضو تعاونی‌های تولید روستایی وجود دارد، به طوری که ظرفیت‌سازی مؤلفه‌های مشارکت درون گروهی، عدم تضاد درون گروهی و شبکه روابط غیررسمی در مردان بیشتر از زنان است.

از طرف دیگر تفاوت معنی‌داری بین مردان و زنان از لحاظ مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی مشارکت ارتباطی و تبادل اطلاعات

مقایسه زنان و مردان از نظر ابعاد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی

به منظور مقایسه میانگین ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی زنان و مردان عضو تعاونی‌ها از آزمون تی برای دو نمونه مستقل استفاده شده است. برای گزارش یافته‌های این آزمون نخست نرمال بودن داده‌ها با آزمون سیمرف کلموگرف تأیید گردید ($sig > 0/05$)، سپس نتایج تست لوین برابری واریانس‌های دو گروه را تأیید کرده است. همچنین از شاخص اندازه اثر d^{15} برای ارزیابی اندازه تأثیر بین میانگین‌های

$$15. d = \frac{M1-M2}{\sigma_p}$$

جدول ۵. مقایسه مردان و زنان از نظر متغیرهای ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی با استفاده از آزمون تی مستقل.

متغیر	مردان		زنان		اماره t	اندازه اثر (d)	سطح معنی‌داری
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار			
ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی	۳/۴۸	۰/۴۲۳	۳/۲۷	۰/۲۸۵	۱/۸۹	۰/۰۶۰	
اعتماد درون گروهی	۳/۳۱	۰/۶۸۷	۳/۱۲	۰/۷۷	۱/۰۲۲	۰/۳۰۸	
مشارکت درون گروهی	۳/۶۸	۰/۵۷۶	۳/۲	۰/۵۲۱	۳/۰۷۷	۰/۰۰۲۰۰	۰/۴۳
تعامل درون گروهی	۳/۴۶	۰/۵۹	۳/۳۲	۰/۵۸۱	۰/۸۶۰	۰/۳۹۱	
انسجام درون گروهی	۳/۳۹	۰/۵۷۲	۳/۴۹	۰/۳۹۵	-۰/۶۸۵	۰/۴۹۴	
عدم تضاد درون گروهی	۳/۶۸	۰/۶۶۸	۳/۱۴	۰/۹۴۲	۲/۱۶	۰/۰۴۸	۰/۳۸
شبکه روابط غیررسمی	۳/۵۴	۰/۷۳۷	۲/۹۱	۰/۸۶۲	۳/۱۱	۰/۰۰۲۰۰	۰/۳۹
تبادل اطلاعات با داخل نظام	۳/۴۶	۰/۵۹۵	۳/۵۴	۰/۳۷۸	-۰/۵۰۷	۰/۶۱۳	

*معنی‌داری در سطح خطای پنج درصد **معنی‌داری در سطح خطای یک درصد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

رابطه معنی‌داری بین متغیرهای سن، سابقه کشاورزی و تعداد دوره‌های آموزشی با متغیرهای ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی وجود دارد، به طوری که با افزایش سن، سابقه کشاورزی و افزایش تعداد دوره‌های آموزشی تعاونی میزان ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی اعضا نیز افزایش می‌یابد. همچنین رابطه معنی‌داری بین سابقه عضویت در تعاونی و میزان ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی به دست آمد. به گونه‌ای که افراد با سابقه عضویت طولانی‌تر در تعاونی تمایل و تلاش بیشتری در ایجاد ارتباط و مشارکت با نهادها و گروه‌های قدرت دارند (جدول شماره ۷).

با خارج از نظام وجود داشت، به طوری که مردان بیشتر مایل به مشارکت و مبادله اطلاعات با خارج از نظام و سایر گروه‌ها نهادهای قدرت داشته‌اند. در کل از لحاظ ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی بین مردان و زنان تفاوت معنی‌داری وجود نداشت، اما از لحاظ ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی تفاوت معنی‌دار به دست آمد، به طوری که ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی در مردان نسبت به زنان قابل توجه است (جدول شماره ۶).

رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای پژوهش و مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی و ارتباطی

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که

جدول ۶. مقایسه مردان و زنان از نظر متغیرهای ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی با استفاده از آزمون تی مستقل.

متغیر	مردان		زنان		اماره t	اندازه اثر (d)	سطح معنی‌داری
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار			
ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی	۳/۳۱	۰/۴۵۲	۳	۰/۵۳۸	۲/۵۱	۰/۳۱	۰/۰۱۳*
اعتماد ارتباطی	۳/۱۹	۰/۷۵۵	۳/۰۵	۱/۲۲	۰/۴۱۸		۰/۶۸۲
مشارکت ارتباطی	۳/۳۲	۰/۷۰۲	۲/۷۸	۰/۶۳۸	۲/۸۷	۰/۴۰	۰/۰۰۵**
انسجام ارتباطی	۳/۴۴	۰/۷۲۶	۳/۳۲	۰/۷۴۲	۰/۶۴۷		۰/۵۱۸
عدم تضاد ارتباطی	۳/۴	۰/۷۷۴	۳/۰۵	۰/۹۰۵	۱/۶۵		۰/۰۹
شبکه روابط رسمی	۳/۳۶	۰/۶۱۶	۳/۰۸	۰/۴۷۵	۱/۶۷		۰/۰۹۵
تبادل اطلاعات با خارج نظام	۳/۰۲	۰/۷۲۶	۲/۶۶	۰/۸۶۴	۲/۶۸	۰/۲۲	۰/۰۰۸**

*معنی‌داری در سطح خطای پنج درصد **معنی‌داری در سطح خطای یک درصد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۷. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای فردی و ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی و درون گروهی اعضای تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان همدان.

متغیر	ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون گروهی		ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی	
	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
سن	۰/۲۱۸	۰/۰۰۵**	۰/۱۸۵	۰/۰۱۴*
بعد خانوار	۰/۱۳۴	۰/۰۸۸	۰/۱۲۶	۰/۰۹۶
سابقه کشاورزی	۰/۱۵۹	۰/۰۴۳*	۰/۲۳۹	۰/۰۰۱**
اراضی آبی	۰/۰۲۰	۰/۸۰۷	-۰/۰۱۴	۰/۸۵۹
اراضی دیم	۰/۱۰۵	۰/۱۸۱	۰/۱۱۱	۰/۱۴۳
سابقه عضویت در تعاونی	۰/۰۴۵	۰/۵۶۸	۰/۱۸۷	۰/۰۱۳*
تعداد دوره‌های آموزشی	۰/۱۵۷	۰/۰۴۳*	۰/۱۷۷	۰/۰۱۸*

*معنی‌داری در سطح خطای پنج درصد **معنی‌داری در سطح خطای یک درصد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

ارزیابی مدل اندازه‌گیری پژوهش

در این مطالعه به منظور ارزیابی مدل اندازه‌گیری متغیرهای نهفته (سازه) از تحلیل عاملی تأییدی بهره گرفته شده است. مدل اندازه‌گیری متغیرهای نهفته پژوهش با نمایش بارهای عاملی استاندارد شده و شاخص‌های برازندگی و مقدار t و شاخص‌های روایی و پایایی به دست آمد. با توجه به مقدار گزارش شده شاخص‌های برازندگی مشاهده می‌شود که داده‌ها از لحاظ آماری با ساختار عاملی و زیربنای نظری پژوهش مطابقت دارد ($0/08 \leq RMSEA$ و $X^2/df \leq 3$) بنابراین متغیرهای نهفته (سازه) پژوهش از برازش مناسبی برخوردارند و این بیانگر همسو بودن نشانگرها با سازه‌های نظری پژوهش است. برای داشتن روایی باید بین سازه و بعد و بین بعد و شاخص همبستگی معناداری

وجود داشته باشد. در صورتی که این رابطه (ضرایب استاندارد) بالاتر از ۰/۵ باشد می‌توان گفت شاخص‌های موردنظر از قدرت تبیین خوبی برخوردار بوده و این رابطه معنی‌دار است (Kline, 2014). همچنین، با توجه به نتایج ارائه شده در جدول شماره ۸ مشاهده می‌شود که مقدار t تمامی ضرایب مسیر بین نشانگرها و متغیرهای نهفته پژوهش بالاتر از ۱/۹۶ هستند و برای تمام متغیرهای نهفته (سازه) پژوهش مقدار الفی کرونباخ (α)، متوسط واریانس استخراجی (AVE) و پایایی ترکیبی (CR) از مقادیر مناسبی برخوردارند. شاخص متوسط واریانس استخراج شده میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است، به این معنی که مقدار AVE بالای ۰/۵ روایی همگرایی قابل قبول را نشان می‌دهند. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی برای هر

پژوهش، یعنی ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی مورد تأیید است.

سازه بالای ۰/۷ (Nunnally, 1978) شود، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری دارد؛ بنابراین می‌توان اظهار کرد که نشانگرهای انتخابی برای سنجش متغیرهای نهفته (سازه)

جدول ۸. خلاصه اطلاعات مدل اندازه‌گیری ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی (پس از اصلاحات).

متغیر نهفته	علامت نشانگر	ضریب استاندارد	خطا	t	CR	AVE
اعتماد درون‌گروهی (BT)	BT1	۰/۷۷	۰/۰۵۹	—		
	BT2	۰/۷۷	۰/۰۵۹	۱۰/۲۵**		
	BT5	۰/۶۱	۰/۰۷۵	۷/۸۹**		
	BT6	۰/۶۵	۰/۰۶۲	۸/۴۴**	۰/۹۷۸	۰/۸۴۰
	BT7	۰/۵۳	۰/۰۸۸	۶/۹۰**		
	BT8	۰/۷۰	۰/۰۷۳	۹/۱۹**		
	BT10	۰/۶۷	۰/۰۷۳	۸/۸۱**		
مشارکت درون‌گروهی (BP)	BP4	۰/۵۶	۰/۰۹۳	—		
	BP5	۰/۵۸	۰/۰۴۸	۴/۱۰**		
	BP6	۰/۶۱	۰/۰۶۶	۴/۱۹**	۰/۹۶۴	۰/۷۷۴
	BP7	۰/۵۳	۰/۰۷۱	۳/۹۷**		
	BP8	۰/۵۰	۰/۰۷۶	۳/۸۶**		
	BP10	۰/۵۲	۰/۰۸۲	۳/۹۵**		
انسجام درون‌گروهی (BC)	BC1	۰/۵۱	۰/۰۸۹	—		
	BC3	۰/۵۰	۰/۰۸۸	۴/۷۴**		
	BC5	۰/۵۴	۰/۰۷۶	۴/۹۹**	۰/۹۶۳	۰/۷۴۲
	BC7	۰/۵۴	۰/۰۹۵	۵/۰۳**		
BC8	۰/۵۱	۰/۰۸۴	۴/۸۵**			
تعامل درون‌گروهی (BI)	BI2	۰/۵۱	۰/۰۹۷	—		
	BI3	۰/۵۷	۰/۰۹۷	۴/۳۱**		
	BI5	۰/۵۶	۰/۰۸۶	۴/۲۵**	۰/۹۵۴	۰/۷۵۰
	BI6	۰/۵۴	۰/۰۸۸	۴/۲۰**		
	BI7	۰/۵۲	۰/۰۷۴	۴/۱۳**		
تضاد درون‌گروهی (BCO)	BC1	۰/۵۹	۰/۱۰	—		
	BC2	۰/۶۸	۰/۰۹۳	۶/۱۸**		
	BC3	۰/۶۸	۰/۰۶۷	۶/۲۰**	۰/۸۶۴	۰/۸۱۱
	BC4	۰/۵۱	۰/۰۹۵	۵/۱۸**		
	BC5	۰/۵۵	۰/۰۷۱	۵/۴۳**		
شبکه روابط غیررسمی (BN)	BN1	۰/۶۷	۰/۰۷۸	—		
	BN2	۰/۷۲	۰/۰۷۲	۷/۳۷**	۰/۹۵۳	۰/۸۳۹
	BN3	۰/۶۶	۰/۰۸۰	۶/۹۴**		
	BN4	۰/۵۴	۰/۰۹۴	۵/۹۱**		

Model 1: Chi- Square= 839.74, df= 428, P- value = 0.00000, RMSEA=0.073

Model 2: Chi- Square= 1878.58, df= 1073, P- value = 0.00000, RMSEA=0.065

ادامه جدول ۸. خلاصه اطلاعات مدل اندازه‌گیری ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی (پس از اصلاحات).

متغیر نهفته	علامت نشانگر	ضریب استاندارد	خطا	t	CR	AVE
تبادل اطلاعات با داخل نظام (BE)	BE1	۰/۵۰	۰/۰۷۴	—	۰/۹۴۶	۰/۷۴۹
	BE4	۰/۵۱	۰/۰۸۳	۴/۵۴**		
	BE5	۰/۶۰	۰/۰۷۰	۵/۰۸**		
	BE6	۰/۵۲	۰/۰۸۰	۴/۶۹**		
	BE7	۰/۵۲	۰/۱۲	۴/۶۸**		
اعتماد ارتباطی (LT)	LT1	۰/۶۶	۰/۰۸۹	—	۰/۹۷۱	۰/۸۳۰
	LT2	۰/۷۱	۰/۰۸۷	۸/۰۰**		
	LT3	۰/۶۷	۰/۰۶۷	۷/۶۳**		
	LT4	۰/۶۰	۰/۰۸۴	۶/۹۱**		
	LT5	۰/۶۵	۰/۰۹۳	۷/۴۳**		
	LT6	۰/۶۰	۰/۰۹۸	۶/۹۱**		
	LT7	۰/۶۸	۰/۰۹۴	۷/۶۵**		
مشارکت ارتباطی (LP)	LP1	۰/۵۵	۰/۰۸۴	—	۰/۹۴۰	۰/۷۵۹
	LP2	۰/۶۱	۰/۰۸۴	۵/۳۰**		
	LP3	۰/۵۷	۰/۱۰	۵/۱۰**		
	LP5	۰/۶۰	۰/۱۰	۵/۲۶**		
انسجام ارتباطی (LC)	LC2	۰/۷۰	۰/۰۹۷	—	۰/۹۳۸	۰/۷۵۸
	LC3	۰/۶۴	۰/۰۹۶	۴/۵۹**		
	LC4	۰/۶۱	۰/۱۲	۴/۵۰**		
تضاد ارتباطی (LCO)	LC2	۰/۵۰	۰/۱۱	—	۰/۹۲۲	۰/۷۶۵
	LC3	۰/۸۰	۰/۱۳	۴/۰۶**		
	LC4	۰/۶۹	۰/۱۱	۴/۰۸**		
شبکه روابط رسمی (LN)	LN2	۰/۵۱	۰/۰۷۸	—	۰/۹۴۴	۰/۷۷۵
	LN3	۰/۷۰	۰/۰۷۸	۴/۵۶**		
	LN4	۰/۵۴	۰/۰۹۲	۴/۲۰**		
	LN5	۰/۵۴	۰/۱۰	۴/۱۷**		
	LE1	۰/۶۱	۰/۰۸۱	—		
LE2	۰/۷۱	۰/۰۸۳	۶/۷۰**			
LE3	۰/۶۱	۰/۰۸۹	۶/۱۲**			
LE4	۰/۷۰	۰/۰۷۸	۶/۷۱**			
LE5	۰/۵۴	۰/۰۹۳	۵/۶۵**			

Model 1: Chi- Square= 839.74, df= 428, P- value = 0.00000, RMSEA=0.073

Model 2: Chi- Square= 1878.58, df= 1073, P- value = 0.00000, RMSEA=0.065

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

بودند. در واقع می‌توان گفت در تعاونی‌ها عناصر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی به نحو مناسبی به چشم می‌خورد.

بحث و نتیجه‌گیری

مجموع هنجارها، شبکه‌های اجتماعی و اعتماد متقابل و ... سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند. اعتماد، همکاری را تسهیل می‌کند و هر چه سطح اعتماد در یک جامعه بالاتر باشد، احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود و باز این همکاری به نوبه خود، اعتماد را ایجاد می‌کند. سرمایه اجتماعی دارایی و سرمایه افراد محسوب می‌شود، این دارایی چیز عینی نیست بلکه ویژگی‌هایی است که در ساختار اجتماعی وجود دارد و باعث می‌شود افراد با سهولت بیشتری وارد کنش اجتماعی شوند. وجود سرمایه اجتماعی در جامعه پایبندی اعضای آن جامعه به هنجارها و ارزش‌های مشترک و توانایی آن‌ها برای چشم‌پوشی از منافع شخصی در راستای خیر و سعادت همگانی را افزایش می‌دهد. همان‌گونه که گفته شد این سرمایه به دو شکل درون‌گروهی و بین‌گروهی (ارتباطی) وجود دارد، در واقع می‌توان سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درکی دانست که همکاری درون‌گروهی و بیرون‌گروهی را در جهت کسب منافع متقابل تسهیل می‌کند.

نقش عامل‌های مرتبه اول در تشکیل سازه مرتبه دوم

در ادامه به منظور بررسی اولویت‌بندی نقش هر یک از ابعاد در تشکیل سازه ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی در بین اعضای تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان همدان از ضریب مسیر استاندارد شده (λ) و معنی‌داری آن برای هر یک از ابعاد مذکور استفاده گردید (جدول شماره ۹).

ضرایب مسیر استاندارد شده می‌توانند شدت رابطه بین عامل‌های مرتبه اول و عامل مرتبه دوم را نشان دهند. بر این اساس، با توجه به نتایج ارائه‌شده مشاهده می‌شود که تعامل درون‌گروهی ($\lambda = 0/83$) قوی‌ترین شاخص برای ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و شبکه روابط رسمی ($\lambda = 0/84$) قوی‌ترین شاخص برای سازه ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی است. سایر شاخص‌ها به ترتیب اهمیت برای سنجش ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی عبارت‌اند از: تبادل اطلاعات با داخل، شبکه روابط غیررسمی، انسجام درون‌گروهی، مشارکت، عدم تضاد و اعتماد درون‌گروهی. همچنین بعد از شبکه روابط رسمی مهم‌ترین شاخص‌ها برای سنجش ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی به ترتیب انسجام ارتباطی، اعتماد ارتباطی، مشارکت، تبادل اطلاعات با خارج و عدم تضاد ارتباطی

جدول ۹. رتبه‌بندی شاخص‌های مرتبه اول در تشکیل سازه مرتبه دوم.

رتبه	t	λ	شاخص‌های مرتبه اول	بعد	
۷	۵/۹۲	۰/۵۳	اعتماد درون‌گروهی	ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی	
۵	۳/۹۴	۰/۵۹	مشارکت درون‌گروهی		
۱	۴/۶۵	۰/۸۳	تعامل درون‌گروهی		
۴	۵/۵۴	۰/۷۳	انسجام درون‌گروهی		
۶	۴/۸۹	۰/۵۴	تضاد درون‌گروهی		
۳	۶/۸۹	۰/۷۴	شبکه روابط غیررسمی		
۲	۵/۳۹	۰/۷۶	تبادل اطلاعات با داخل		
۳	۶/۰۸	۰/۶۳	اعتماد ارتباطی		ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی
۴	۴/۷۸	۰/۵۹	مشارکت ارتباطی		
۲	۴/۲۷	۰/۶۴	انسجام ارتباطی		
۶	۳/۱۳	۰/۴۲	تضاد ارتباطی		
۱	۴/۵۷	۰/۸۴	شبکه روابط رسمی		
۵	۵/۰۸	۰/۵۶	تبادل اطلاعات با خارج		

حمایت‌های دولتی در خصوص توانمندسازی و تقویت تعاونی‌های تولید از طریق افزایش فعالیت‌های آموزشی برای اعضا و مدیران و بالأخص زنان، تأثیر به‌سزایی در ارتقای سطح دانش و آگاهی و تغییر نگرش افراد به‌سوی ظرفیت‌سازی، افزایش مشارکت و کار گروهی، افزایش ظرفیت خودباوری و خوداتکایی و درنهایت استقبال کشاورزان از تعاونی‌های تولید خواهد داشت.

در پژوهش حاضر سن، سابقه کشاورزی و تعداد دوره‌های آموزشی عمده‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر هر دو بعد ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی و درون‌گروهی و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن‌ها بودند، به‌گونه‌ای که تلاش برای ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی ارتباطی و درون‌گروهی در سنین بالاتر و کشاورزان قدیمی‌تر و افراد آموزش‌دیده بیشتر نمایان است. لذا می‌توان گفت که تجارب شخصی و کشاورزی و آگاهی از مزیت‌های عضویت در تعاونی و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی این امر را ممکن کرده است. همچنین رابطه معنی‌داری بین سابقه عضویت در تعاونی و ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی نشان می‌دهد که هرچه عضویت افراد در تعاونی طولانی‌تر باشد، آن‌ها لزوم تعامل و ارتباط با نهادها و گروه‌های خارج از تعاونی را بهتر درک کرده و برای تقویت هرچه بیشتر این ارتباط و همبستگی تلاش می‌کنند.

همان‌طور که نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی نشان داد تعامل درون‌گروهی قوی‌ترین شاخص برای سازه ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی است، که با توجه به دیدگاه پاتنام (۱۹۹۳) در این رابطه که هرچه تعامل میان افراد بیشتر باشد آن‌ها اطلاعات بیشتری درباره یکدیگر به دست می‌آورند و انگیزه‌های بیشتری برای اعتماد پیدا می‌کنند، بیشتر قابل توجه است. در بعد ارتباطی نیز شبکه روابط رسمی و انسجام و همبستگی این روابط شاخصه اصلی در تعریف ظرفیت‌سازی برای ایجاد سرمایه اجتماعی ارتباطی است. به‌طور کلی توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی راه‌حل حرکت رو به توسعه روستایی، طراحی، تقویت یا کارآمد کردن غیرمستقیم نهادها و ساختارهای اجتماعی است. برآورد روند سرمایه اجتماعی به تصمیم‌گیری‌های کلان و پژوهش‌های اقتصادی و اجتماعی بعدی کمک بسیار می‌کند. در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند و بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راه‌های توسعه در روستا و تکامل فرهنگی و اقتصادی دشوار است.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

بر اساس یافته‌های پژوهش، تعاونی‌های تولید روستایی در کنار کارکردهای اقتصادی خود می‌توانند ظرفیت‌های اجتماعی جامعه (سرمایه اجتماعی) را در دو بعد درون‌گروهی و ارتباطی تحت تأثیر قرار دهند. نتایج حاکی است تعاونی‌ها در همه عناصر سرمایه اجتماعی در دو بعد درون‌گروهی و ارتباطی تأثیرگذار بوده‌اند. بین اعضای تعاونی اعتماد درون‌گروهی در حد قابل قبولی وجود دارد، آن‌ها در تعامل با هم در راستای اهداف تعاونی مشارکت می‌کنند و تضادی که انسجام و روابط افراد را تحت تأثیر قرار دهد بین اعضا نیست. این امر نشان‌دهنده توان بالای اعضای تعاونی‌ها جهت انجام فعالیت‌های توسعه‌ای و مشارکتی درون‌گروهی است که با نتایج مطالعات عمویگی و حیاتی (۲۰۱۴) و جیچا و همکاران (۲۰۱۱) مطابقت دارد. لذا با سازمان‌دهی این بستر مناسب و تقویت هدایت این سرمایه‌ها به سمت مطلوب و استفاده از این توان‌ها می‌توان در بهبود شاخص‌های اقتصادی و متعاقباً تقویت هرچه بیشتر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی گام برداشت؛ اما در بعد ارتباطی و تعامل با نهادها و گروه‌های قدرت تعاونی نتوانسته به اعتماد متقابل و تبادل اطلاعات سازنده بین اعضای خود با افراد و گروه‌های مستقل منجر گردد و تضاد ارتباطی همچنان وجود دارد و این مسئله سطح ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی (ضعیف) در مقایسه با ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی (متوسط) را محدود کرده است که با نتایج مطالعه زال (۲۰۱۶) در این زمینه هم سواست. در تعاونی‌های تولید شبکه‌های رسمی و غیررسمی فعال هستند و کارکرد آن‌ها عمدتاً آگاه‌سازی و تقویت تعاونی است؛ هرچند شبکه‌های رسمی چندان قوی و سازنده نبوده‌اند و نتوانسته اعتماد برون‌گروهی لازم ایجاد کند که این مقوله باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

در ارتباط با ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی بین زنان و مردان باید گفت که هر دو جنس از نظر ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در داخل نظام تعاونی به یک اندازه درگیر بوده (تفاوت معنی‌دار پیدا نشد) و برای ایجاد ارتباط مطلوب و تعاملات سازنده تلاش کرده و تمایل نشان داده‌اند که دلیل آن می‌تواند وجود اهداف و منافع مشترک، آگاهی و شناخت از وظایف و مسئولیت‌ها، نبود موانع پیچیده اداری و رسمی برای تعامل و ایجاد مشارکت و غیره باشد اما از نظر ظرفیت‌سازی سرمایه اجتماعی ارتباطی و ارتباط با نهاد‌های دولتی و سایر گروه‌ها مردان نسبت به زنان بهتر عمل کرده (وجود تفاوت معنی‌دار) و بیشتر برای این ارتباط و تقویت تعامل و تبادل اطلاعات تلاش کرده‌اند. باقری و همکاران (۲۰۱۸) نیز اختلاف معنی‌دار در میانگین سرمایه اجتماعی بر اساس متغیر زمینه‌ای جنسیت را تأیید کرده‌اند. زنان به دلایل گوناگونی نتوانسته‌اند در این زمینه مشارکت و شبکه روابط رسمی با خارج از نظام تعاونی و نهاد‌های قدرت تشکیل دهند، لذا با توجه به اهمیت و ضرورت نقش زنان در توسعه روستایی و پیشبرد اهداف تعاونی‌ها باید موانع این ظرفیت‌سازی شناخته و رفع شود.

References

- Adam, M. S., & Urquhart, C. (2007). IT capacity building in developing countries: A model of the Maldivian tourism sector. *Information Technology for development*, NO. 13: 315-335.
- Ahmadi Firoozjahi, A., Sedighi, H., Mohamadi, M. A. (2007). Measuring and Comparing Social Capital Components of Members and Non-Members of Rural Production Cooperatives. *Social Welfare*, 6 (23):93-112
- Ahmadian, M. A., & Moeini, A. (2015). The Role of Social Capital in the Cooperative Performance (Case Study of Balawalayat Township of Kashmar County), *Journal of Geographical Sciences*, 22: 1-14.
- Akbari Zarradkhaneh, S., & Attari M. (2016). Necessity of Measuring and Reporting Effect Size Measures in Psychological Studies, *rooyesh-e- Ravanshenasi Journal*. 5 (1): 29-46.
- Aldrich, D. P. (2012). *Building resilience: Social capital in post disaster recovery*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Ali beigi, A., & Jafarinaia, M. (2015). Impact of Production Cooperatives on Social Capital (Study of Poultry Cooperatives of Kermanshah County). *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 3: 472-461.
- Amobeigy, A. R., & Hayati, D. (2014). Factors Affecting on Bonding Social Capital: An Enquiry Toward Cooperatives of Natural Resources and Watershed Management Project in Fars Province. *Journal watershed management science*, 8 (24), 47-58
- Azril Mohamed Shaffril, H., Abu Samah, B., Lawrence D'Silva, J., Sulaiman, & Yassin, M. (2013). The process of social adaptation towards climate change among Malaysian fishermen. *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 5(1), 38-53.
- Bagheri, A., Emami, N., Mohamadzadeh, M. (2018). Investigating the status of social capital in active and inactive agricultural production cooperatives in Ardabil County, *Rural Development Strategies*, 4 (3): 371-389.
- Brown, L., LaFond, A., & Macintyre, K. (2001). *Measuring capacity building*. Carolina Population Center, University of North Carolina at Chapel Hill Retrieved from <http://www.cpc.unc.edu/measure>
- Campbell, A., Hughes, J., Hewstone, M., Cairns, E., (2010). Social capital as a mechanism for building a sustainable society in Northern Ireland. *Community Development*. J. 45: 22-38.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50.
- Gangadharappa, N. R., Acker, D. G., Chengappa, P. G., Ganesamoorthi, S., Kumar, S., Sajeev, M. V., & Shen, D. (2007). "Social capital and ability to change among Indian farmers". Paper presented at the AIAEE: Proceedings of the 23rd Annual Meeting, May 20-24th, Polson, Montana
- Hawkins, R. L., & Maurer, K. (2010). Bonding, bridging and linking: how social capital operated in New Orleans following Hurricane Katrina. *British Journal of Social Work*, 40(6), 1777-1793.
- Haydarisareban, V., & Majnoni, A. (2016). Survey social capacity- building impacts at the rate of community participation in the development activities, case study: Bonab County. *Geographical Planning of Space*, 6(19), 89-104.
- Healy, K., & Hampshire, A. (2001). *Community capacity building: from ideas to realities*. Australian Association of Social Workers Conference. The Benevolent Society, Melbourne.
- Jicha, K. A., Thompson, G. H., Fulkerson, G. M., & May, J. E. (2011). Individual participation in collective action in the context of a Caribbean island state: Testing the effects of multiple dimensions of social capital. *Rural Sociology*, 76(2), 229-256.
- Johnson, K., Hays, C., Center, H., & Daley, C. (2004). Building capacity and sustainable prevention innovations: a sustainability planning model. *Evaluation and program planning*, 27(2), 135-149.
- Kim, C., Nakanishi, H., Blackman, D., Freyens, B., & Benson, A. M. (2017). The effect of social capital on community co-production: Towards community-oriented development in post-disaster recovery. *Procedia engineering*, 180, 901-911.
- Kline, P. (2014). *An easy guide to factor analysis*. Routledge
- Magis, K. (2010). Community resilience: An indicator of social sustainability. *Society and Natural Resources*, 23(5), 401-416.
- Mauerhofer, V. (2013). Social capital, social capacity and social carrying capacity: perspectives for the social basics within environmental sustainability. *Futures*, 53, 63-73.
- Micheels, E. T., & Nolan, J. F. (2016). Examining the effects of absorptive capacity and social capital on the adoption of agricultural innovations: A Canadian Prairie case study. *Agricultural Systems*, 145, 127-138.
- Mohammadian Mansoor, S., Jafari, M., Mehragan, N. (2018). Measuring and Comparing of Social Capital in Provinces of the Country. *Social Capital Management*, 5(1), 43-66.
- Nenadovic, M., & Epstein, G. (2016). The relationship of social capital and fishers' participation in multi-level governance arrangements. *Environmental science & policy*, 61, 77-86.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* New York, NY: McGraw-Hill.
- Pfefferbaum, B., Van Horn, R. L., & Pfefferbaum, R. L. (2017). A conceptual framework to enhance community resilience using social capital. *Clinical Social Work Journal*, 45(2), 102-110.
- Putnam, R. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American prospect*, 13(Spring), Vol. 4. Available online: <http://www.prospect.org/print/vol/13>
- Ruben, R., & Heras, J. (2012). Social capital, governance and performance of Ethiopian coffee cooperatives. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 83(4), 463-484.
- Rural Cooperative Organization of Hamedan province. (2019). *Report of Rural Cooperatives*. Retrieved from <https://hamedan.corc.ir/>
- Taleshi, M., Jomepour, M., Ganjipour, M. (2015). The Role of State Investments in Capacity Building in Rural of the Country (Case Study: the Villages of Aran Bidgol), *Management System*, 17 (5), 59-74.

Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The world bank research observer*, 15(2), 225-249.

Zal, W. A. (2016). Fragility and capacity building of social capital of Malaysian fishermen. *Ocean & Coastal Management*, 119, 177-183.